

Author: FEJÉRDY, Péter

Affiliation: University of Technology, BME, Budapest

Title: LEARN TO WALK

Citation: Metszet, Vol 15, No 3 (2024), pp 14-21,

<https://doi.org/10.33268/Met.2024.3.1>

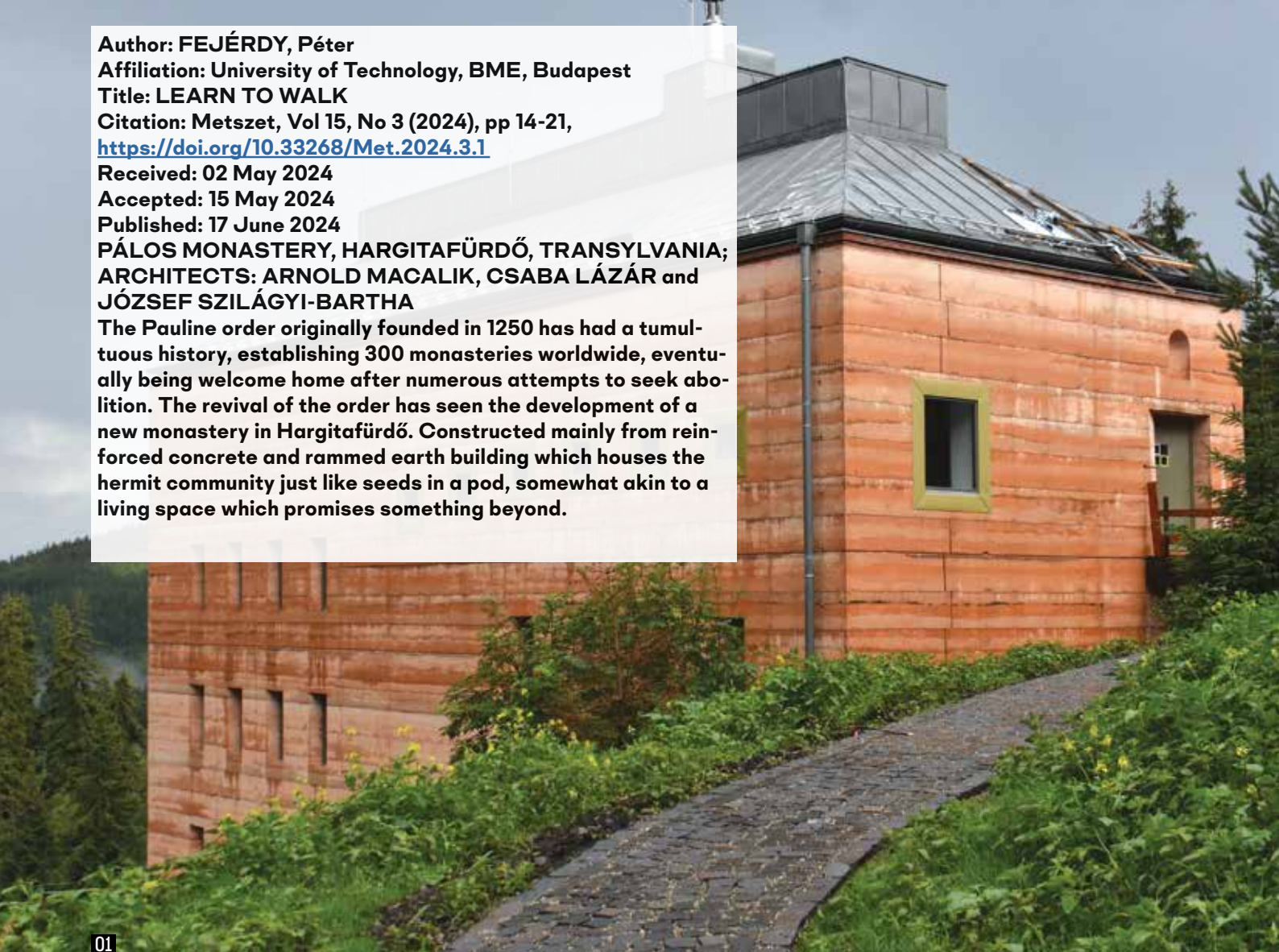
Received: 02 May 2024

Accepted: 15 May 2024

Published: 17 June 2024

PÁLOS MONASTERY, HARGITAFÜRDŐ, TRANSYLVANIA;
ARCHITECTS: ARNOLD MACALIK, CSABA LÁZÁR and
JÓZSEF SZILÁGYI-BARTHA

The Pauline order originally founded in 1250 has had a tumultuous history, establishing 300 monasteries worldwide, eventually being welcome home after numerous attempts to seek abolition. The revival of the order has seen the development of a new monastery in Hargitafürdő. Constructed mainly from reinforced concrete and rammed earth building which houses the hermit community just like seeds in a pod, somewhat akin to a living space which promises something beyond.

01

JÁRNI TANULNI

PÁLOS MONOSTOR | ERDÉLY, HARGITAFÜRDŐ

„Ha majd lehull, ami hamu,
kiszabadul a fény belőlem,
és kiterjed korlátlanul,
nélkülem is növekedőben.”
(Székely Magda: A fény)

FÖLD ÉS ÉG

—Második gyermekem házi dolgozatot készít: Kőrösi Csoma Sándort [1] választja, akinek egész élete egy nagy útra fűződik fel. Már akkor is, amikor még el sem indult, csak kilógott a sorból kisfiúként, szerényen, talán nem is tudta még, hogy azért, hogy egyszer eljusson egészen Zangláig. [2] Szemlélem a nepáli kolostor képét, ahogy kimered a földből a hatalmas hegyek között, és egyszer csak arra gondolok, milyen jó, hogy nemrég páran úgy döntöttünk, elutazunk Hargitafürdőre, hogy valóságosan megtapasztaljuk a pálos rend új kolostorépületének tereit, minőségeit. Ülünk a torony legfelső szintjén, a zárandokok részében. Egyik oldalon belátunk a kápolna rejtett terébe, a másikon a tekintet elsiklik a Hargita fenyvesei felett. A kápolna csöndje és az alattunk elterülő táj keretezik

Macalik Arnold szavait. Egy elszánt kisfiút látok, [3] aki, mint Csoma Sándor, ösztöneire hallgatva fogalmazza tudatossá az irányt, amely felé megingathatatlanul halad. Ez a kolostor is így tudott megszületni.

FELÜLRŐL ÉRKEZVE

—Az 1909-ben felépült fakápolnát jobbról kerülve szemünkbe ötlük az új kolostor méltóságos, nyugodt tömege. Bár érezhető a lejtős mélységből adódó lépték, az út koronaszintje fölé alig magasodó épület, hála a tájhoz való arányosságának, nem tűnik nagynak. A hídon keresztül érkezés dramaturgiája a szikár tömeg barátságos kéznyújtásaként érzékelhető. A hegyi út keskenysége a híd ölelő, íves vonala révén térré bővül. Jó itt megállni, mielőtt belépünk. A csípős, havas idő segít, hogy a magashegyi lét

01

Az egyetlen magyar alapítású rendet Boldog Özséb alapította, aki remeték gyűjtött maga köré. Első monostoruk 1250-ben épült Klastrompusztán, a Pilis hegyei között. A középkorban dinamikusan fejlődő rend Európa több országában, sőt még Palesztinában is megtelepedett. A 15. században Magyarországon 900 pálos szerzetes élt, és közel 300 kolostoruk működött szerte a világban. A történelmi események azonban pont Magyarországon többször is a kihalás szélére sodorták a rendet. Először a török megszállás idején, a hódoltsági területeken irtották ki őket. A Buda felszabadítása után újraéledő rendet II. József 1886-os rendelete feloszlatta. 150 év szünet után, 1934-ben tértek vissza Magyarországra, ahol 1950-ben a kommunista hatalom ismét feloszlatta és illegálisba kényszerítette őket. Az 1989-es rendszerváltoztatás után itthon négy kolostorban indult újra az élet. A több évszázados erdélyi jelenlétükre hivatkozva a Gyulafehérvári Főegyházmegye visszahívta őket Erdélybe is. 2014-ben Hargitafürdőn alapítottak új házat. A plébánia épületében élő szerzetesek monostora 2023-ban készült el és ekkor szentelték fel. [5] | Kovács Adrienne

- 01 „...Angyali kontrasztok szunnyadnak benne: hideg mivoltában meleg, impozáns méretében emberi léptékűen fészekszerű, ipari megjelenésében mívesen gondozott és lakályos, kortárs mivoltában ősi és időtlen...” (Macalik Arnold)
- 02 „...Az épületet határoló réteges külső színes betonburok a helyi altalaj litológiai rétegződés pontos kivételése. Eme ég-föld tükröződés szintén a remetelét tengelyét hivatott megidézni...” (Macalik Arnold)

ÉPÍTÉS | ARCHITECT
Macalik Arnold, Lázár Csaba,
Szilágyi-Bartha József

FOTÓ | PHOTO
Biri Balázs, Macalik Arnold,
Lázár Csaba

SZERZŐ | AUTHOR
Fejérdy Péter

fölösleget lecsiszoló szigorúságát is megérezzük. A belépést követő szélcsend egyben a külső hangok elcsöndesülését is jelenti. Így indulunk befelé.

A VERTIKÁLIS KOLOSTOR

—A ház belső téri világa tiszta, egyből érthető szerkesztésű. A téglalap alaprajzú torony középső magjában helyezkednek el a közösségi funkciók, míg a végfalakra tapadnak az egyéni lakócellák. A közlekedés rámpán történik, amely körbetekeredik a középső mag körül, fél

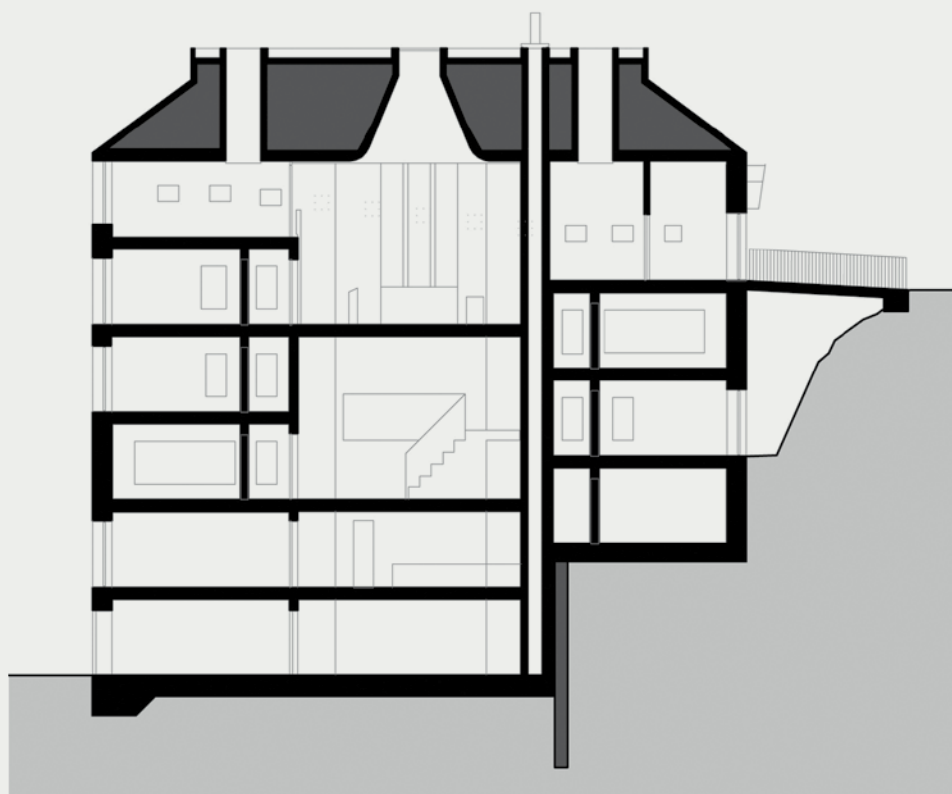
szintet hidalva át egy-egy hosszoldalon. A belépés után felfelé indulva a zárándokok által is látogatható közösségi térbe érkezünk, lefelé a klauzúra kezdődik. A középső magban legfelül a kolostor legfontosabb tere, az éggel is kapcsolatot tartó kápolna található. Bejárata a klauzúrából nyílik, terébe a zárándokok szintjéről, mint karzatról tekinthetünk be. A kápolna alatt könyvtár, legalul pedig a refektórium, az étkezés és a főzés terei találhatók. Az alsó szint a meredek telek alján lévő utcával kerül egy

04

05

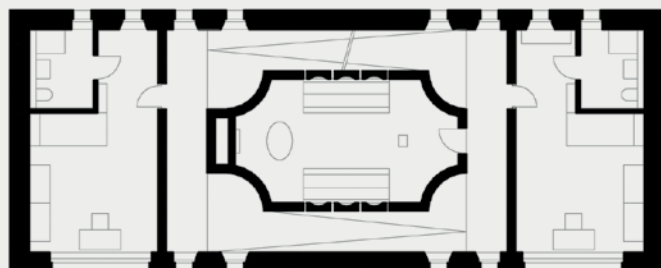

1 2 5

04

05

1 2 5

- 03 A fal textúrája
- 04 Metszet: a hatszintes épület sziklaszerűen mered ki a földből
- 05 Az érzékesi szint alaprajza

magasságba, megadva ezzel az autós megközelítés kényelmesebb lehetőségét is.

—Tulajdonképpen a kolostor belső, nem szokványos térszervezése izgatott legjobban. Működik-e ez a különleges, vertikális, rámpás kerengőre szervezett tér? Kifejezi-e ez az építészeti izgalmas képlet a monostorok belső logikáját? Lehetséges-e az elnyújtott kerengőn járást életformaként élni ma, a célszerűséget és az időt prioritásként kezelő világunkban?

—A kolostorok, de elsősorban a monostorok* térszervezése a történeti építészetben kötött, a napi tevékenységek körére felfűzött. A monostor központi tere a kvadrum, amelyet a kerengő és az arról nyíló terek vettek körül. A kerengőben járás egyszerre funkcionális, eljutni A-ból B-be, és egyszerre valami több is: a kvadrumhoz kapcsolódó térben járni, „kerengeni” egyfajta szellemi tartalmat is hordoz.

—A hargitafürdői kolostor belső kerengőjének rámpáján járva óhatatlanul a járásra irányul a figyelmünk. Lépteink visszhangja, a meredekség okozta „kényelmetlenség” kiélesíti érzékszerveinket. Halkabban és figyelmebben lépdelünk. Nem lehet sietni és nem lehet siettetni a megérkezést. Az idő és a szintenként észrevétlenül változó monotonitás párbeszédet folytatnak a rámpán járóval.

—A furcsa, csigaházszerűen kürtös tér vezeti a hangokat. Valahonnan messziről kanyarogva elér egy ajtócsukódás hangja. Azon töprengök, hogy itt, ahol a vertikális fokozott elkülönülést is teremt, hiszen a lakócellák nem egymás mellett sorakoznak, lehet, hogy ezek a rámpán kerengő hangok az egymást érzékelés lehetőségei, hogy a szerzetesek, a távolság dacára, ez által is erősebb közösségben lehetnek, érzékelve egymás jelenlétét és annak minőségeit is.

06

BORROMINI, BOSCH**

—Belépve a kápolna terébe, sűrű, telített csöndbe érkezünk. Az opeionnal a végtelenre nyitott tér kicsinysége ellenére monumentális hatású. Megmunkáltságában, részleteiben a barokk gazdagsága jut eszembe. Ennek a gazdagságnak már a fele is elég lenne, a csordultig telnél nincs több, de a tékozló végtelenséget is megértem, és jó elmerülni benne. Lehet elemezni a részleteket, összefüggéseket, de a titkokat elsősorban talán nem is megfejtetni kell, hanem a közelükben időzni. A bepillantó képek személyes, belém írt történetekre vetülő fény, és ahogy

06

08

07

09

az alkotók rejtőzködő gondolatai, így ezek is a hely értelmezésének valóságává válnak. A talált szépség helyett a megtalált helyzet jut eszembe: egy féltve őrzött öreg deszka megtalálja helyét és rendeltetését a tabernákulum ajtajában, a kifordított zsindey az égbe hulló kráterben, az arany csíkok az ikonná váló szentélyfalban... A gondolati sűrűséget csak fokozza, hogy vannak az alkotók más házáiról is ismert motívumok, melyek még jobban tágítják az értelmezés lehetőségeit, anélkül hogy egymástól idegen idézetekké válnának.

- 06 A tabernákulum ajtaján a fekete deszkaberakás hollószárnyakat mintáz, utalásként a Remete Szent Pált tápláló hollóra, mely egyben a pálos címeren is szerepel
- 07 Borromini: San Carlo alle quattro fontane (fotó: Architas / Wikimedia Commons)
- 08 A kápolna mennyezetének nyílása
- 09 Hieronymus Bosch: Túlvilági látomások (részlet, a mennyekbe vezető út; fotó: Vincent Steenberg / Wikimedia Commons)

07

08

09

„...Ha mármost korunkat nézzük: képzeletünk sorsa meglehetősen nyugtalanító és tragikus. Nem mondanám azt, hogy végleg föladta veritékes hivatását, de kétségtelenül eretnek utakra, mellékösvényre tévedt. Eredendő gyöngeiségének engedett, amikor a tudományoktól alkalmasint elirigylte a bizonyosságot. Azóta tükör-életet él, s a stílus bizonyosságában kívánja megélni azt, amit egyedül az engedelmesség önfeledtségében, egyedül „szemlesütve” szabadna megvalósítani. A tudományos gondolkodás – különös módon – a művészetben, akarva-akaratlanul a narcisztikus elemek tükör-korszakát nyitotta meg. Azóta beszélünk jó stilsztákról. Beköszöntött egy egész korszak: amely a látszat stiláris bizonyosságát elébe helyezi a világ önfeledt inkarnálásának...”

[6] Pilinszky János

ROLLNIZOTT FALAK

—A még belakatlan könyvtár és konyha terei után visszakapaszkodva kilépünk a házból, hogy végre körüljárjuk azt. Leereszkedve a meredek lejtőn, egyre magasabban tornyosul fölénk a vörös tónusú, rétegesen öntött, sávós mintázatú fal. Gigon & Guyer zürichi signal box épületének vasúti rozsdaszínű fala, Valerio Olgiati Bardill műteremháza, Martin Rauch döngölt földfalai jutnak eszembe. Jóleső érzés a kultúrák közötti tudásáramlás ezen megnyilvánulása, a közös nyelv, saját tájszólással. Körbeérve ismét a hídon állunk. A bejárat gondos részletei, a belletes kapunyílás, a négy kicsi, színes keretezésű ablakszem mellett feltűnik a betonfalazat tetejét lezáró, többretegű, lapjával rakott cserépsor finom mintázata. A csipkézett falkorona Macalik Arnold madéfalvi Szent Anna-templomán is megjelenik már. Ehhez hasonlóan Hans

02

03

10

Fackelmann 1979-ben épült újszentesi templomán láthatunk. A bejárat feletti szoborfülkéhez egy útszéli keresztet lefedő bádögívről mintázott előtető fog még készülni. Míg az oxidfestékkel színezett beton jól ismert szépsége a svájci modernhez szoktatott szemünknek otthonosan kanonizált, ezek a kicsi részletek elsőre akár idegennek is tűnhetnek. Ha azonban adunk egy kis időt magunknak, és ha megismerjük az építészek inspirációs forrásait, a kortárs, nemzetközi építészeti mintázatok mellett a népi és spontán mintákat, a még látható rollnizott házfalak gyűjteménybe rendezett díszes gazdagságát, a kerítéseket, támfalakat, útkanyarokat..., a táj rezgését, akkor egy olyan alkotói attitűd rajzolódik ki, amely mentes a stílusba merevedés kényszerétől, a megélt életből merít és a szabadságában él.

- 10 A híd barátságos teret képez a bejárat előtt a meredek hegyoldalon
- 11 A szigorú belső térben a rámpa mint vertikális kerengő öleli körül a kápolnát

10

JÁRNI TANULNI

—Ha a pálosok építészetére gondolok, egy másik vándor, Guzsik Tamás is megjelenik előttem. Egész életét betöltő levéltári kutatásai és terepmunkája eredményeként a magyar középkori pálos építészet számtalan elfeledett kolostorának helyét, alakját újra ismerhetjük. Fantasztikus megtalálás-történetei – a vakondtúrák által kirajzolt templomfalaktól az istállófalazatba épített faragott oszlopfejekig – a Bakonyt bejáró és dokumentáló bencés szerzetes, Rómer Flóris 19. századi alakját juttatják eszembe.

—A hargitafürdői kolostor is olyannak tűnik nekem, amely jelentésekkel teli megnyilvánulásaival átível korokon, és ha már csak emléke lesz, érdemes lesz a kutatásra, megfejtésre.

—A rámpa, amely nap mint nap emlékeztetni fogja a szerzeteseket a járásuk funkcionalitást meghaladó tartalmaira, taníthat minket is új minőségben járni. Utunk meredeksége, izmaink visszajelzése minden lépésünkben emlékeztethet kitűzött célunk felé való haladásunk minőségeire...

11

A ház egy magashegyi szűk remeteközösség otthona. Akárcsak egy tojás belsejében annak magja, itt is a szerzetesi létforma lényegét képező kápolna körül lüktet és kereng az egész térszövet. Minden egyéb úgy ízesül erre, akárcsak a frigyládára boruló két kerub. Így a ház nem csupán a lakozás tere, valamiképp messze túlmutat önmagán. | Macalik Arnold

11

* Monostor: az elvonuló szerzetesi életforma minden funkciót kiszolgáló épületegyüttese, míg a kolostor elsősorban szerzetesi szállásház, amelyhez templom is tartozhat. [4]

** Borromini: San Carlo alle quattro fontane, Hieronymus Bosch: Túlvilági látomások, 1515

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Kelecsényi, Ágnes - Orosz, Gergely: *Kőrösi Csoma Sándor a tibetisztika megalapozója - és hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Keleti gyűjteményében*, MTA, 2006, hozzáférhető: <<http://csoma.mtak.hu/>> [utolsó belépés: 2024-05-07].
- [2] Irimiás, Balázs - Nagy, Csaba: „Magyarok a Himalájában - Napiskola, Zangla”, *Metszet*, Vol 4, No 4 (2013), pp 50-53.
- [3] Pilinszky, János: „Önarckép 1974”, in Domokos Mátyás (ed): *Pilinszky János összegyűjtött versei*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987, p 129.
- [4] Guzsik, Tamás: *A középkori építészet története* (összefoglaló segédlet), BME Építészettörténeti és Elméleti Intézet, Budapest 1985, p 29.
- [5] Kovács, Adrienne (ed): *Pálosok: A Magyar Pálos Rend*, negyedik javított és bővített kiadás, Magyar Pálos Rend 2019, p 42, hozzáférhető: <https://palosrend.hu/wp-content/uploads/2022/05/palos_fuzet2019_UJcimeres_20190814-1.pdf> [utolsó belépés: 2024-05-02].
- [6] Pilinszky, János: „A »teremtő képzelet« sorsa korunkban”, in Domokos Mátyás (ed): *Pilinszky János összegyűjtött versei*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987, pp 75-79.

MEGBÍZÓ: OFSPPE (pálos rend), Bátor Botond előljáró | ÉPÍTÉS: Mossfern építészműhely | TARTÓSZERKEZET: Lamina, Kolozsvár, Virág Jácint, Bencze Lajos | GÉPÉSZET: Kiss Krisztián, Ciprian Gheorghiu | ÉPÍTŐ: Aurora Impex Kft. (Szántó Péter) | ÉPÍTÉSVEZETŐK: Elekes Károly, Csibi Attila